

Historien om Det Blå Tårnværelse

Af museumsinspektør, cand.phil. Marie Aaberg Andersen, Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum

På første sal i Gammel Estrups hovedbygning, i tårnet ved siden af Riddersalen, findes et rum, hvis helt specielle udsmykning af vægge og loft vækker de flestes nysgerrighed. Det runde tårnværelse er en sand perle med lysindfald fra tre sider og med en helt særlig stemning, der omslutter en, når man står i rummet. Væggene er udsmykket fra gulv til loft med kalkdekorationer udformet som malede stofdraperinger i smukke blå farver, der har givet rummet dets navn – Det Blå Tårnværelse. Dekorationen er en af de ældste og ubetinget mest helstøbte draperidekorationer på Gammel Estrup, og rummet er noget ganske særligt – ikke blot på Gammel Estrup, men også i dansk sammenhæng. Men årene har slidt på væggenes dekorationer, og i 2020 igangsatte Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum derfor en restaurering af rummet, som blev udført af Nationalmuseets dygtige bevaringsfolk i 2020-21. Med restaureringen fremkom nye, hidtil ukendte detaljer i rummets

dekorationer, og det blev springbrættet til at kigge nærmere på det spændende rum, som skulle vise sig at have skiftet udseende mange gange gennem århundrederne. I løbet af 1950'erne og 1960'erne foretog Nationalmuseets konservatorer omfattende undersøgelser og restaureringer på Gammel Estrup, og mange af undersøgelses- og konserveringsrapporterne, er bevaret.¹ De har dannet grundlag for en kortlægning af rummets udvikling gennem de mange hundrede år, hvor den adelige familie Brock/Skeel/Scheel ejede Gammel Estrup. Ved at sammenstykke oplysninger fra rapporterne og supplere dem med andet kildemateriale har det således været muligt at få et billede af Det Blå Tårnværelses udseende og funktion gennem tiden, fra hjørnetårnet blev bygget i de første årtier af 1600-tallet,² og indtil det i 1960'erne blev ført tilbage til sit oprindelige udseende.

Historien afdækkes

Historien om afdækningen af Det Blå Tårnværelse starter i 1956, hvor Nationalmuseets daværende konservator Roland Hansen gennemførte en undersøgelse af det, der dengang blev benævnt som “*det søndre tårnværelse*”, med henblik på at komme med anbefalinger til en istandsættelse af rummet.³ Rummet fremstod i 1956 helt anderledes end i dag – der var paneler hele vejen rundt, opspændt lærred med tapet på væggene, hvidmalede vinduer og pudset, hvidt loft. Undersøgelsen handlede

Det Blå Tårnværelse, som det tager sig ud efter restaureringen i 2020-21. Foto: Roberto Fortuna.

udelukkende om at undersøge malinglag på panelerne og døren samt anbefale, hvorledes rummet kunne sættes i stand. Der var således ikke tale om en undersøgelse af, hvad der gemte sig bag paneler og vægbeklædning. Det kom først syv år senere, da konservator Ole Alkjær sig fra Nationalmuseet i 1963 påbegyndte en række mere omfattende undersøgelser af rummet, hvor man tog dele af vægbeklædningen og panelerne af og undersøgte, hvad der gemte sig bagved.⁴ Tårnværelset var på dette tidspunkt udstyret med bryst- og pillepaneler,⁵ og væggene var delvist dækkede af ophængte broderede vægtapeter. Under disse var der opspændte lærreder med papirtapet, som var overmalet med brun limfarve på de steder, der ikke var dækket af stoftapeterne. Den tilstødende mellemgang mellem tårnværelset og Riddersalen var ligeledes paneleret med brystpanel i lyse farver, mens væggene over panelerne og loftet var beklædt med et kinesisk papirtapet på lærred.⁶

Første led i undersøgelsen var at nedtage stoftapeterne, hvorunder der var opspændte lærreder med papirtapet. Dette tapet blev dateret til sidste fjerdedel af 1800-tallet. Konservatoren har ikke beskrevet tapetets udseende, men undersøgelser af det gamle rammeværk fra rummet, som i dag er på magasin, afslører rester af et lysegråmønstret tapet.⁷ Tapetet må, som konserveringsundersøgelsen også viste, være sat op efter 1860, da det er monteret oven på en avis, der er dateret til september 1860.

Det blå rum kommer til syne

Næste tiltag i undersøgelsen var at nedtage lærrederne med papirtapetet samt et stykke af brystpanelet på en del af væggen, og den smukke blå kalkdekoration, som rummet står med i dag, åbenbarede sig. Den blå deko-

ration fyldte rummet fra gulv til loft, hvilket betyder, at det brystpanel, som rummet var udstyret med i 1963, da undersøgelserne fandt sted, ikke var der, da den blå dekoration blev malet. Panelet må være kommet til ved en senere ombygning af rummet.

Den spektakulære blå dekoration i det mere end fire meter høje rum er udformet som malede "stofdraperinger" i blå og sorte farver fra gulv til loft, der er ophængt mellem lodrette søjler. Øverst er dekorationen afsluttet med nedhængende kvaster og nederst med en bred sort bort, der illuderer en tung dekoreret kant på det draperede "stof". Kalkdekorationen stammer højst sandsynligt fra kort efter det tidspunkt, hvor hjørnetårnene blev opført i de første årtier af 1600-tallet. De to hjørnetårne blev bygget på bestilling af en af Gammel Estrups mest markante ejere Eske Brock (1560-1625), der foretog omfattende byggerier på Gammel Estrup.⁸ Da Eske Brock døde i 1625, gik herregården i arv til datteren Jytte Brock (1595-1640), som i 1614 var blevet gift med adelsmanden Jørgen Skeel (1578-1631). Det må således være en af disse to ejergenerationer i første del af 1600-tallet, der står bag den spektakulære rumudsmykning.

I denne periode var det udbredt at skabe en illusion af et stofbeklædt rum ved at male en draperidekoration direkte på væggen. Det var en fortsættelse af en gammel skik, hvor man udsmykkede væggene i et rum med kostbart stof ved festlige og højtidelige lejligheder.⁹ Skikken udviklede sig efterhånden til, at man i stedet for at hænge stoffet op på væggen malede en illusion af stofbeklædningen direkte på væggen med kalk, hvorved man fik en billigere og mere permanent udsmykning i rummet.¹⁰ Til gengæld måtte man så undvære tekstilernes sanselighed, varmende effekt og akustiske virkning

I 2020 og 2021 kunne Gammel Estrup takket være fonde og sponsorer få restaureret Det Blå Tårnværelse. Her er konservator Conny Hansen og konserveringstekniker Camilla Ipsen fra Bevaringsafdeling ved Nationalmuseet i fuld gang med henholdsvis restaureringen af loftet og de kalkdekorerede vægge. Foto: Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum.

Tårnværelset, som det så ud, da Nationalmuseets konservatorer udførte deres undersøgelser af rummet i 1960'erne med kaminen, panelerne, det malede opspændte lærred og helt til højre i billedet et lille stykke af de ophængte broderede vægtapeter. Foto: Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum.

i rummet. Den illuderede stofdekoration blev efterhånden udbredt, og den ses endnu i dag også i andre rum på Gammel Estrup og på flere andre herregårde fra tiden, herunder Holckenhavn, Broholm og Egeskov. Men noget af det særlige ved dekorationen i Det Blå Tårnværelse er omfanget. Dekorationen løber hele vejen rundt i rummet og udfylder hele højden i det mere end fire meter høje rum, hvor draperidekorationen de fleste andre steder går fra lige over gulvet og cirka to meter op ad muren.

Loftet

Da undersøgelserne af tårnværelset fandt sted i 1963 og 1964, stod rummet med et hvidt gipsloft. Men da konservatorerne fjernede et mindre parti af gipsloftet og kiggede op under det, viste det sig, at der under gipsloftet var bevaret et dekoreret bræddeloft, der siden var blevet brugt som forskalling for gipsloftet.¹¹ Konservator Ole Alkjær sig beskriver i sin rapport loftets dekoration således:

Det dekorerede bræddeloft består af brede fyrretræsbrædder med mærker efter lister, der har opdelt loftet i dekorerede felter. Mærkerne fra listerne viser, at disse har været opsat i stråler udgående fra midterrosetten, og på en sådan måde, at de har dannet 2 leddelte cirkelslag. De dekorerede felter består af stiliserede stængler, blade og blomsterslyng, desuden ses i et af de fremkomne felter 2 svanehoveder, med gulhvid hals og rødt næb, de øvrige farver er gulhvide slyng og blade med røde blomster. Hele dekorationen er malet på en sort eller brunsort bund.¹²

Undersøgelsen viste desuden, at der kun var dette ene malinglag på bræddeloftet, så det måtte være den originale loftsudsmykning, der havde stået fremme sammen med den blå stofdrapering. Meget tyder på, at man ikke ændrede udsmykningen af loftet, da rummet efterfølgende blev ombygget, den blå vægdekoration blev dækket, og rummet således fuldstændig skiftede karakter.

Hvilken funktion Det Blå Tårnværelse har haft i perioden i 1600-tallet, kan vi kun gisne om, da der desværre ikke findes bo-optegnelser eller andet fra Gammel Estrup fra perioden, der kan lede os på sporet. Men der kan næppe være tvivl om, at et værelse med så rig en udsmykning på loft og vægge må have været noget særligt og beregnet til at blive vist frem. Det er også tilfældet på andre herregårde fra perioden – blandt andet herregården Holckenhavn, hvor husets store, repræsentative sal er udsmykket med kalkede draperier.

Næste ombygning

– det farverige tårnværelse

Hvordan den næste ombygning af tårnværelset tog sig ud, kan de videre konserveringsundersøgelser give os et fingerpeg om. På væggene i rummet fandt man nemlig regelmæssige sømhoveder med rester af et voksdugstapet i mønjerødt på en sort bund fra brystpanelets overkant og helt op til loftet. Voksdugstapeter kom frem i første del af 1700-tallet og har trods navnet intet at gøre med vore dages voksdug. De var lavet af lærredsstof, som efter en grunding med blandt andet rugmelsklister og kønrøg blev farvet, påtrykt skabelonmønstre, dekoreret med trykklodser og frihåndsmaling og til slut lakeret. Desværre kan vi ikke se, hvilke motiver der har været på voksdugstapeterne i tårnværelset på Gammel Estrup, da tapeterne ikke er bevaret. Men fra eksempler på andre

herregårde og slotte ved vi, at voksdugstapeterne ofte var dekoreret med kineserier, som man var meget begejstret for i 1700-tallet, blomster, dyr, landskaber med hyrdescener eller motiver med jagt og krig, der også var populære.¹³

Placeringen af sømhovederne med resterne af voksdugstapetet fra brystpanelets kant og op til loftet beviste, at det mønjerøde vokstapet måtte være sat op, samtidig med at der blev monteret paneler i rummet.¹⁴ Da brystpanelerne blev undersøgt for malinglag, viste det sig, at der var i alt fem malinglag på dem. Det inderste, og dermed første lag, som må være påført, da panelet blev sat op samtidig med opsætningen af voksdugstapetet, var særdeles farverigt. Her var rammestykkerne malet grønne, mens stafferne var cinnoberrøde, og selve fyldningen var udsmykket med blå marmorering på en grå bund.

Den farverige udsmykning af panelerne har således stået fremme samtidig med det mønjerøde vokstapet og bræddeloftet med de bemalede blomsterdekorationer i hvide, røde og blå farver. Det må have givet rummet et utrolig kraftigt og farvemættet udtryk, som leder tanken hen på barokkens glæde ved stærke farver, der findes i flere af interiørerne på Gammel Estrup fra første del af 1700-tallet. Det kan give os et fingerpeg om, hvornår rummet er blevet udsmykket i denne stil og af hvem. Det er nemlig nærliggende at tro, at udsmykningen af rummet kan være udført som en del af en omfattende ombygning og nyskabelse af hovedbygningens interiører i 1720'erne. I 1717 havde arvingen til Gammel Estrup, Christen Skeel (1695-1731), giftet sig med Augusta baronesse Winterfeldt (1697-1740), og kort efter brylluppet var det unge par flyttet ind på Gammel Estrup. Af kilde-materialet kan vi se, at de allerede kort efter påbegyndte en større omdannelse af herregården, som havde stået

tom i en lang periode, til en pragtbolig i overensstemmelse med tidens nyeste strømninger. Stilen var senbarok med kraftige farver og masser af marmoreringer af paneler, gulve, gerigter og andet træværk. Noget af det første de gjorde, var at flytte husets mest repræsentative rum, Den Store Sal, ned fra anden til første sal, hvor de skabte husets fornemmeste etage – *beletagen*. Den Store Sal, som senere kom til at hedde Riddersalen, blev således placeret på sydfløjens første sal – hvor den ligger i dag – og blev udsmykket med vævede flamske tapeter, der forestillede slægten Skeels otte hovedgårde, et fantastisk stukloft og paneler, gerigter og døre blev marmoreret i røde og grønne farver. Tårnværelset lå i umiddelbar forlængelse af salen, og det kan derfor meget vel være blevet sat i stand ikke så længe efter denne i samme stilart.

Næste ombygning

– det kinesiske sommerfugletapet

Ved næste ombygning af tårnværelset ændrede rummet igen fuldstændig karakter, da man satte rammelister og -træ op og betrak overvægsefelterne med lærred, hvorpå der blev limet håndmalede kinesiske papirtapeter.¹⁵ Ved samme lejlighed overmalede man de farverige paneler og de nyopsatte rammelister og rammetræ med en lys grågrøn farve. Dele af det smukke kinesiske tapet, der engang smykkede tårnværelset, findes stadig i Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseums samling. Det er utrolig elegant med sommerfugle, blomster, blade, bær og fugle i smukke grønne, røde, blå og hvide farver på en lys bund. Udtrykket er umiskendeligt fra Østen, og lighederne med dekorationerne på 1700-tallets kostbare ostindiske porcelæn og silketapeter er ikke til at overse. Tapetet er fremstillet i store ark, der var sat op i rummet

Fotografiet viser et udsnit af panelerne, der blev taget ned i tårnværelset i 1960'erne, og som i dag er på magasin. Inden da havde konservatorerne undersøgt malinglagene, og på fotografiet kan man se en del af det inderste malinglag med det grønne ramkestykke, rester af den røde bemaling på stafferne og den blå marmorering på fyldningen. Foto: Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum.

Ved restaureringen og nyformidlingen af et andet tårnværelse, Grevens Runddel, i det nordvestre tårn i 2013 fik Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum genskabt det smukke håndmalede kinesertapet, der blev sat op på opspændt lærred i rummet. Således kan man i dag få et indtryk af, hvordan Det Blå Tårnværelse så ud, da det kinesiske tapet smykkede rummet fra sidst i 1700-tallet. Foto: Kirsten Nijkamp.

på det opspændte lærred. Samtidig med tapetet opsatte man det hvide gipsloft i tårnværelset og dækkede dermed det dekorerede mørke bræddeloft. Således fik rummet et lysere og lettere udtryk, som moden i slutningen af 1700-tallet foreskrev. Meget tyder desuden på, at den klassicistiske kamin med overvæg med pilastre, der stod i rummet i 1960'erne, også blev opført på dette tidspunkt.¹⁶

Et fornemt repræsentativt opholdsrum

Det smukke kinesiske tapet har været utrolig kostbart, og et tapet af så høj værdi ville uden tvivl høre til i et meget fornemt rum. Det kan lede os på sporet af, hvilken funktion tårnværelset har haft i denne periode. Tapetet kan naturligvis oprindeligt være blevet sat op i et andet rum, hvorfra det siden blev nedtaget for efterfølgende at blive sat op i tårnværelset, men meget tyder på, at tårnværelset, trods dets begrænsede størrelse i forhold til husets sale og stuer, har været en del af husets repræsentative rum. Blandt andet lå tårnværelset i umiddelbar forlængelse af husets repræsentative centrum i 1700-tallet, Den Store Sal. Når vi kommer op i denne periode, er vi så heldige at have et par optegnelser over indboet på Gammel Estrup fra 1786 og 1801, da boet efter henholdsvis Jørgen greve Scheel (1718-86) og siden hans hustru, Charlotte Louise von Plessen (1720-1801), skulle gøres op.¹⁷ Optegnelsen lister op, hvad der har været i de enkelte rum på herregården ved greven og grevindens død i henholdsvis 1786 og 1801, og giver dermed et billede af, hvordan greveparret indrettede sig, mens de levede. Af begge optegnelser over løsøret i Den Store Sal får man indtrykket af et smukt og samtidig formelt rum. Antallet af møbler og genstande var i overensstemmelse med slutningen af 1700-tallets mode begrænset, når man tager rummets størrelse i betragtning.

Sommerfugletapetet i tårnværelset blev undersøgt af Nationalmuseets konservatorer, og undersøgelsen viste, at der med stor sandsynlighed er tale om et særdeles kostbart tapet, der var fremstillet og importeret fra Østen i slutningen af 1700-tallet. Foto: Narayana Press.

Møblelementet bestod af en enkelt sofa med rødt damasketræk og tilhørende 12 lænestole og 12 stole, der formentlig var placeret langs salens vægge i pagt med tidens mode. Røde overgardiner matchede møblerne. To spejle med konsolborde under stod langs væggen, og en lysekroner i loftet og to lysestager udgjorde belysningen i rummet. Derudover var der et taffelur samt seks porcelænsvaser med fødder, hvilket formentlig var store pyntekrucker placeret på gulv eller møbler langs med væggen. I rummet hang også syv portrætter af kongelige personer og fire portrætter af den scheelske slægt.

Portrætterne af de kongelige har sandsynligvis skullet cementere familiens nærhed til kongehuset, ligesom de fire slægtsportrætter formentlig har været centrale skikkelser i familiens selvforståelse. I salen hang også de otte vævede vægtapeter, der viste familiens otte imponerende herregårde ved slutningen af 1600-tallet.¹⁸ Salens indretning giver således et billede af et meget repræsentativt rum, hvor familien viste sin status i kraft af sin slægt, sine forbindelser til kongehuset og sine herregårde.¹⁹ Samtidig viser indretningen, at salen blev brugt til ophold i forbindelse med selskabelighed med fornemme gæster, hvor de utrolig mange stole er kommet i brug.

Samme billede tegner sig af tårnværelset ved siden af salen, når man følger optegnelsen fra 1801 derind.²⁰ Indretningen her er stort set den samme som i salen, ud over at man her har indrettet sig med færre møbler og i gule nuancer, ligesom forskellige detaljer tyder på, at der har været en lidt mere intim stemning i det mindre rum, der i højere grad indbød til ophold.²¹ Der er således næppe nogen tvivl om, at tårnværelset ligesom salen har været et fornemt opholdsrum, som kunne fortjene et kostbart kinesisk tapet.

Næste ombygning – tårnværelset i sidste del af 1800-tallet til 1926

Hvor længe det smukke håndmalede kinesiske tapet har hængt fremme i tårnværelset, ved vi ikke præcis, og det er heller ikke muligt at se, om tapetet på et tidspunkt er blevet tapetseret over.²² Men i sidste del af 1800-tallet ændrede rummet igen udseende, da lærredet med de kinesiske tapeter blev taget ned, og nye overvægslærreder blev sat op og tapetseret med nyt papirtapet. Her er der formentlig tale om det lysegråmønstrede tapet, der endnu findes rester af på rammeværket, som i dag er på magasin.²³ Dette tapet må som tidligere nævnt være sat op efter 1860.²⁴ Panelerne blev tillige malet over ved denne lejlighed og flere gange siden. Fra de blev malet lys grågrønne i forbindelse med opsætningen af kinesertapetet omkring slutningen af 1700-tallet og frem, er de blevet malet over yderligere tre gange. Én gang grå med forgyldte staffer, næste gang hvide med forgyldte staffer og brystliste, og endelig er de blevet malet hvide overalt. Hvornår de præcis er blevet malet, vides ikke, men af et fotografi fra 1926 fremgår det, at panelerne stadig på dette tidspunkt har forgyldte staffer, så vi kan i hvert fald konstatere, at rummet i sidste del af 1800-tallet og op til 1926 har stået i lyse farver med det lysegråmønstrede tapet, hvidt, pudset loft og lyse paneler.²⁵ På et senere tidspunkt har man hængt de broderede vægtæpper op over de opspændte lærreder med papirtapetet og malet de dele af papirtapetet, der ikke var dækket af de broderede vægtapeter, brune. Sådan fremstod rummet, da konservatorerne indledte deres undersøgelser i 1950'erne og 1960'erne.

Indretning og funktion

Indretningen af tårnværelset i perioden slutningen af 1800-tallet og op til 1920'erne tyder på, at rummet fortsat

I 1926, kort før familien Scheel fraflyttede Gammel Estrup, fik den sidste greves svigersøn, Valdemar Uttental (1872-1951), taget en række fotografier af herregården inde og ude. Her er det tårnværelset, da det var indrettet med gråmønstret tapet, lyse paneler med forgyldte staffer og den klassicistiske kamin fra slutningen af 1700-tallet. Foto: Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum.

Riddersalen var i 1926 indrettet med langt flere møbler end tidligere, og møblerne var nu kommet ud på gulvet. Man ser også, at slægtsportrætterne er hængt op uden på rummets vævede vægtapeter, hvis motiver er slægtens herregårde i slutningen af 1600-tallet. Foto: Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum.

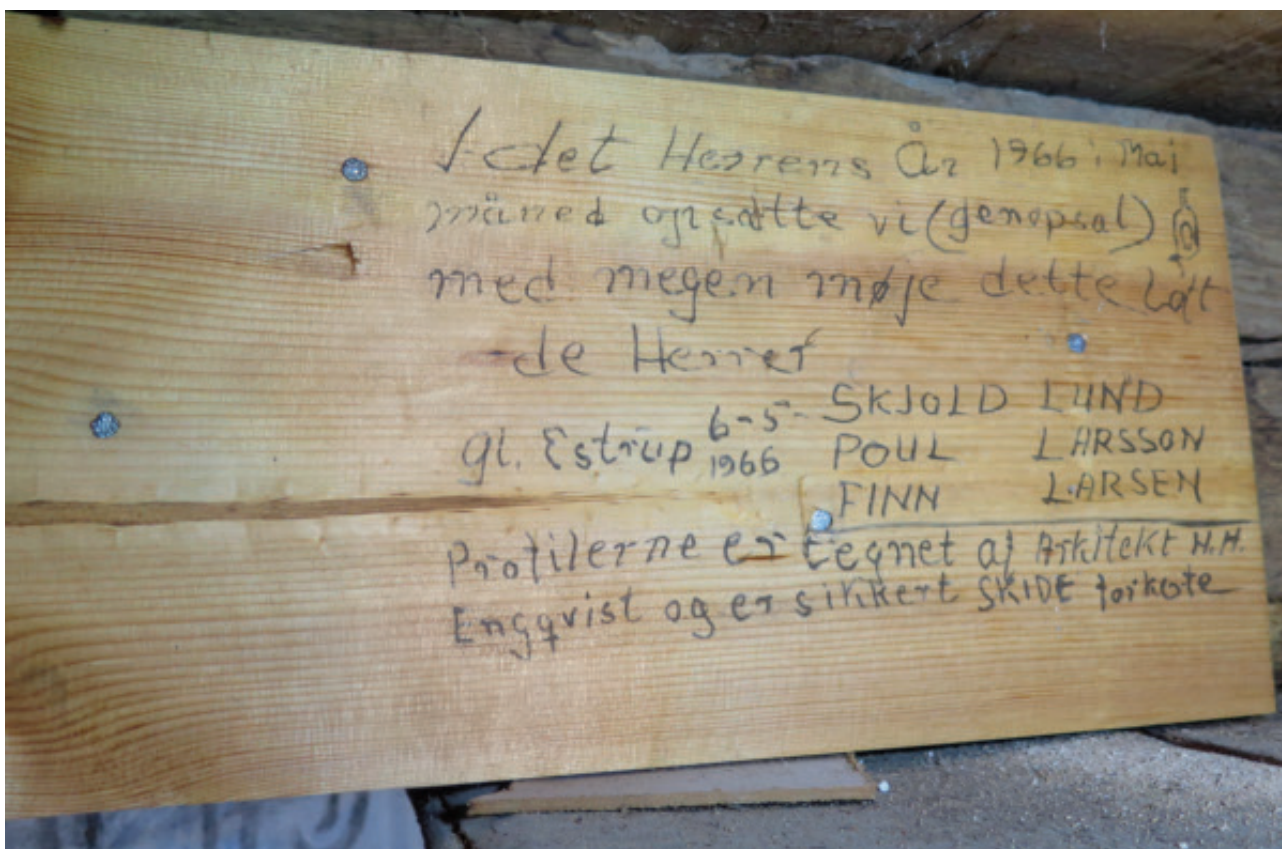
fungerede som en forlængelse af den tilstødende store, repræsentative sal, og som om den var beregnet til ophold i forbindelse med selskabelighed. Fra sidste del af 1800-tallet og frem til 1926, hvor ejerfamilien Scheel var nødsaget til at sælge herregården, har vi nemlig flere optegnelser af inventaret i rummene, som kan give et billede af indretningen i såvel salen som tårnværelset.²⁶ Begge rum var som i 1801 fornemt indrettet, men der sker en tydelig stigning i antallet af møbler gennem perioden i såvel salen som i tårnværelset op igennem tiden. Allerede i 1801 var der ikke mindre end 24 stole, som formentlig var placeret langs væggene, men i de senere optegnelser er der kommet en lang række borde til samt endnu flere siddepladser. Dertil kommer først et fortepiano i 1875,²⁷ som i 1926 erstattes af et flygel, chatoller, kinesiske skabe, kommoder samt et stort antal pyntegenstande – hvoraf det meste er kinesisk porcelæn i forskellige afskygninger – ligesom antallet af malerier i rummene er steget betragteligt.

Indretningen stemmer fint overens med den generelle ændring i boligstilen, hvor man nu indrettede sig med langt flere møbler og nipsting, ligesom man ikke længere placerede møblerne ude ved væggene, men i stedet flyttede borde og stole ud i rummet i små grupper, hvor man kunne sidde sammen. Nips var også i stigende grad blevet populært i perioden, men hvor de små pyntegenstande i de mindre formelle og mere intime rum som for eksempel dagligstuen og de små kabinetter var af meget personlig karakter og ikke nødvendigvis kostbare, brugte man i Den Store Sal og tårnværelset i højere grad kostbart ostindisk porcelæn af forskellig art i indretningen. Det understreger, at de to rum nok var opholdsrum, men at de fortsat havde en repræsentativ karakter og hovedsagelig blev brugt i forbindelse med selskaber. Dette

billede bekræftes yderligere i en beretning om livet på Gammel Estrup i tiden op til 1920 fra en tidligere stuepige, Anna. Hun fortæller, at rummene stort set ikke blev brugt i hverdagen, men fortrinsvis når der var selskaber, for eksempel jagtselskaber. Ved disse lejligheder fik man kaffe i salen efter middagen i den tilstødende spisestue, og herskabet og deres gæster sad rundt omkring i små grupper med stole og sofaer.²⁸

Næste ombygning – tilbage til 1600-tallets blå tårnværelse

Tårnværelset og salen var således repræsentative, fornemt indrettede rum helt indtil 1926, da familien Scheel fraflyttede Gammel Estrup. I forbindelse med salget af herregården blev alt inventar fjernet fra hovedbygningen. Arvingerne fik en del af det rige bohave, resten blev solgt på auktion, og de tidligere så storslåede sale og gemakker stod gabende tomme. I 1928 købte den sidste greves svigersøn, Valdemar Uttental (1872-1951), Gammel Estrups hovedbygning og haven, og i 1930 oprettede han Jyllands Herregårds-Museum i den gamle hovedbygning. På et tidspunkt i løbet af de første årtier af museumstiden hængte man stoftapeter over lærrederne med papirtapet og malede tapetet brunt, så rummet fremstod som i 1960'erne, da konservator Ole Alkjær sig fra Nationalmuseet startede sine undersøgelser. Efterladte fotografier tyder på, at rummet på det tidspunkt har fremstået lidt trist og slidt.²⁹ Derfor tog man, efter at Nationalmuseets undersøgelser afslørede den blå kalkdekoration under vægbeklædningerne, beslutningen om at føre rummet tilbage til sit oprindelige udtryk fra 1600-tallet og fritlægge den smukke blå draperidekoration, nedtage kaminen fra slutningen af 1700-tallet, fjerne det hvidpudsede loft og lade det bemalede bræddeloft stå fremme sammen med

Da loftet blev undersøgt i 2021, tog man et loftsbræt af, så man kunne kigge op over bræddeloftet, og her dukkede en festlig hilsen fra fortiden op. På et påsat nyere bræt over loftsbrædderne dukkede en inskription (og en tegning af en olfflaske) fra 1966 op, hvorpå der stod: "I det Herrens år 1966 i Maj måned opsatte vi (genopsatte) med megen møje og besvær dette loft. De herrer Skjold Lund, Poul Larsson, Finn Larsen. gl. Estrup 6-5 1966. Profilerne er tegnet af Arkitekt H. H. Engqvist og er sikkert skide forkerte". Inskriptionen må være skrevet i forbindelse med genopsætningen af loftet i 1966, og de tre muntre herrer må være billedskærer Skjold Lund, farvekonservator Poul Larsson og møbelkonservator Finn Larsen, der alle var ansat på Nationalmuseet i 1960'erne. Foto: Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum.

kalkdekorationen, som det gør i dag. I den forbindelse tog konservatorerne bræddeloftet ned og bragte det til konserveringsværkstedet i Brede, hvor det blev restaureret, før det i 1966 blev genopsat i det nyrestaurerede Blå Tårnværelse.³⁰

I samme omgang restaurerede man mellemgangen mellem tårnværelset og Riddersalen, som på mange måder hang sammen med tårnværelset. Imidlertid havde mellemgangen beholdt det kinesiske tapet, der var taget ned i tårnværelset i sidste del af 1800-tallet. Men da den blå draperidekoration også fandtes under vægbeklædningen i mellemgangen, valgte man også her at nedtage såvel paneler som vægbeklædning samt en dør, der i sin tid var sat op mellem tårnværelset og mellemgangen, så tårnværelset og mellemgangen visuelt hang sammen med samme blå kalkdekoration fra gulv til loft. Således fremstod Det Blå Tårnværelse i 2021, da Nationalmuseets konservatorer påbegyndte en ny konservering af rummet – næsten 60 år efter at Nationalmuseets daværende konservatorer bragte rummet tilbage til dets oprindelige udseende fra 1600-tallet.

Restaureringen 2021 – nye motiver dukker frem

Afsættet for konserveringen af Det Blå Tårnværelse i 2021 var først og fremmest, at væggenes kalkdekoration efterhånden var blevet meget slidt og støvet med mange ridser og skader i farvelaget. Navnlig farvelagene på syd-, øst- og vestvæggene var meget skadede. Store områder var blegede, ligesom der var partier, hvor der ikke længere var malet draperi at se. Det betød, at helheden i rummet manglede, og det var vanskeligt at forestille sig, hvordan rummet var tænkt, da det blev skabt i 1600-tallet. For at genskabe helhedsoplevelsen af rummet var

retoucheringen af både de områder, hvor farveintensiteten var svækket, og der hvor dekorationen fuldstændig manglede, en meget vigtig del af projektet. Der blev lagt vægt på at løfte dekorationen de steder, hvor farverne var blegnet eller væk, og rekonstruere dekorationen, hvor den helt manglede, så den matchede niveauet i resten af rummets dekorationer. Den opgave løste konservatorerne ved dels at opmale de blegede områder med blå akvarelfarve, dels at tegne dekorationen af i et velbevaret område og overføre tegningerne til det område, hvor dekorationen helt manglede. Således kunne helheden i rummet og den omsluttende oplevelse af den smukke blå dekoration genetableres.

Næste del af genrejsningen af Det Blå Tårnværelse var restaureringen af det bemalede bræddeloft. Det fremstod med et meget plettet og blakket udtryk, der sandsynligvis skyldtes nedbrydning af en fernis, der var strøget på maleriet i forbindelse med den sidste konservering i midten af 1960'erne.³¹ Den misfarvede fernis gjorde det vanskeligt at se dekorationen i loftet, og første led i processen var derfor at fjerne den gamle fernis og påføre en ny, hvorved den skæmmende hvide belægning forsvandt. I den forbindelse åbenbarede helt nye motiver i loftets udsmykning sig. Indtil da havde man en formodning om, at loftsdekorationen måske skulle illudere en skovsø med hvide, røde og blå blomster og svaner malet på en sort baggrund. Men efter behandlingen kom flere – heriblandt mere eksotiske – dyr til syne i loftet. Ud over svanerne trådte en hjort, en løve, en elefant, en hest og en kamel frem i dekorationen. Ingen kendte til disse motiver, ud over svanemotivet, da den hvide belægning havde gjort det umuligt at se dem, og heller ikke i konserveringsrapporten over loftsrestaureringen fra 1966 er motiverne nævnt.³² De nye motiver blev sammen med

resten af loftets dekoration retoucheret til et niveau, hvor de harmoniserede med rummets vægdekoration, så Det Blå Tårnværelse igen fremstår som en smuk helhed og en ganske særlig perle på Gammel Estrup.

Til slut

Omkring 400 år efter at Det Blå Tårnværelse oprindeligt blev skabt, står det nu takket være dygtige konservatorer og gavmilde fonde og sponsorer igen i fordums pragt med sin særegne blå vægdekoration og det smukke og spændende loft udsmykket med blomster og dyr. Ved hjælp af forrige århundredes konserveringsrapporter og nutidens konservatorer har det været muligt at kortlægge, hvordan rummet igennem århundrederne har ændret udtryk indtil flere gange, i takt med at boligmoden på herregårdene skiftede, farvesætninger og deko-

rationer ændrede sig, nye former for vægbeklædninger og -udsmykninger kom frem, og ikke mindst hvordan ejerfamiliens økonomiske situation udviklede sig gennem perioderne. Endelig har konservatorernes undersøgelser sammen med andre kilder som optegnelser og takseringer af Gammel Estrups inventar fra 1700-tallet og frem til 1926 samt fotomateriale fra begyndelsen af 1900-tallet kunnet pege os i retning af, hvilken funktion tårnværelset har haft igennem de mange hundrede år, hvor herregården dannede ramme om den adelige ejerfamilies liv. Der er næppe nogen tvivl om, at tårnværelset til alle tider har været et fornemt indrettet og repræsentativt rum, som sammen med den tilstødende sal fortrinsvis er blevet brugt, når der var selskab på herregården.

Det dekorerede loft i Det Blå Tårnværelse fra 1600-tallet. I forbindelse med Nationalmuseets restaurering af loftet i 2021 trådte hidtil ukendte motiver af dyr frem på loftet. Man kendte til svanemotivet, men malerierne af løven, hjorten, elefanten, hesten og kamelen havde ikke været synlige før restaureringen i 2021 på grund af loftets tilstand. Maleren har tilsyneladende haft styr på, hvordan navnlig de nordiske dyr – hest, hjort og svaner – skulle males, men det virker, som om han ikke har været helt sikker på, hvordan en kamel ser ud – ud over at den har to pukler. Foto: Roberto Fortuna.

Noter:

- 1 Nationalmuseets rapporter fra 1956 til 1964.
- 2 T. Berthelsen s. 32.
- 3 Nationalmuseet 1956.
- 4 Nationalmuseet 5. juni 1963, Nationalmuseet 8. juni 1963, Nationalmuseet 11. februar 1964 og Nationalmuseet 18. november 1964.
- 5 Brystpanel betyder et panel i brysthøjde eller vinduesbrystningen (del af væggen mellem sokkel og vindue). Pillepanel er et panel på en vinduespille.
- 6 Nationalmuseet 5. juni 1963.
- 7 Det nedtagne rammeværk fra tårnværelset er blandt andet undersøgt af museumsbetjent Jørgen Justesen i 2021, som har skrevet en lille, intern rapport med billeder.
- 8 Th. Berthelsen.
- 9 Skak-Nielsen s. 14 ff.
- 10 Samme sted.
- 11 Nationalmuseet 8. august 1963 og 11. februar 1964.
- 12 Nationalmuseet 11. februar 1964. Se billede af det restaurerede loft i denne artikel.
- 13 Skak-Nielsen s. 54, Benzon: *Gamle tapeter*, s. 113 ff., Bagge 1993.
- 14 Nationalmuseet 5. juni 1963 s. 2. Dette bekræftes yderligere af, at man på bagkanten af et af vinduespanelerne, hvor det originale farvelag var bevaret, fandt sømhuller med rester af voksdugstapetet, Nationalmuseet 8. august 1963.
- 15 Nationalmuseet 5. juni 1963 s. 3.
- 16 Nationalmuseet 5. juni 1963. Kaminen blev taget ned i forbindelse med restaureringen af rummet i 1960'erne og kom derefter på magasin. I forbindelse med restaurering og nyformidling af Tårnværelset ved Billardsalen på anden sal blev kaminen fundet frem fra gemmerne og sat op i dette rum.
- 17 Rigsarkivet, Scheel, Jørgen og 2. hustru Charlotte Louise, født von Plessen, 1718-1801. Personlige dokumenter og diverse 1735-1801: "Optegnelser paa de meubler, ind- og udboe m.v., som efter min død her ved Gaarden skal forefindes". Boeskov 2013.
- 18 De vævede vægtapeter i salen er dog ikke med i optegnelsen, da de ikke blev betegnet som løsøre.
- 19 Boeskov 2013 s. 11 ff.
- 20 Rigsarkivet, Scheel, Jørgen og 2. hustru Charlotte Louise, født von Plessen, 1718-1801. Personlige dokumenter og diverse 1735-1801: "Optegnelser paa de meubler, ind- og udboe m.v., som efter min død her ved Gaarden skal forefindes". Boeskov 2013.
- 21 Boeskov 2013.
- 22 Nationalmuseet 5. juni 1963.
- 23 Jf. ovenfor nævnte rapport over undersøgelse udført af museumsbetjent Jørgen Justesen.
- 24 Jf. den tidligere omtalte avis fra 1860, der blev fundet på rammeværket umiddelbart under det grå tapet.
- 25 Se foto af Det Blå Tårnværelse i 1926 i denne artikel.
- 26 Optegnelser fra Gammel Estrup 1875, 1920 og 1926.
- 27 Fortepianoet eksisterer allerede i en optegnelse fra 1816. Boeskov 2013.
- 28 Beretning fra Anna Hoppe 1977.
- 29 Se foto af Det Blå Tårnværelse før afdækningen i denne artikel.
- 30 Nationalmuseet 29. oktober 2021.
- 31 Nationalmuseet 29. oktober 2021.
- 32 Samme sted.

Litteratur:

- Bagge, Mikala m.fl.: "Vokstapeter i danske 1700-tals interiører", i: *Nationalmuseets Arbejdsmark*, 1993.
- Benzon, Gorm: *Gamle danske lofter*, 2000 [1980].
- Benzon, Gorm: *Gamle danske tapeter*, 2000 [1986].

Benzon, Gorm: *Gamle danske vægbeklædninger*, 2000 [1983].
Berthelsen, Thomas: "Gammel Estrups bygningshistorie", i:
Britta Andersen m.fl. (red.): *Herregårde, jordegods, herlighed. Tanker fra Gammel Estrup*, Gammel Estrup 2005.
Boeskov, Signe: "Fra den gamle frue til den vilde greve", i: Britta Andersen m.fl. (red.): *Herregårdshistorie 8*, Gammel Estrup 2013.
Kjærbøl, Helene: *Gaven fra Uttental. Fotografier fra Gammel Estrup og Uglemose 1927*, Gammel Estrup 2005.
Nicolaisen, Frits (red.): *Gammel Estrup*, Randers Amts Historiske Samfund 1993.
Skak-Nielsen, Luise: *Det påklædte hjem. Tekstiler og boligkultur i Danmark gennem 300 år*, Historismus 2017.

Kilder:

Interview med stuepige Anna Hoppe foretaget af Kirsten Munch, datter af tidligere husjomfru på Gammel Estrup, Otilie Olesen, 1977. Afskrift på Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum (2011).
Inventarium 1875. G 269 Gammel Estrup godsarkiv, 2003/1875.
Meubler og Inventariumsdele i Borggaarden paa Gl. Estrup pr. 1. Maj 1875.
Inventarliste 1855. Rougsø-Sønderhald-Øster Lisbjerg herreder, dokumenter i boet efter Christiane Scheel, Gl. Estrup "Fortegnelse over de Gjenstande, der ved Registreringen den 16de, 17de, 23de og 24de Februar 1855 ere ansete at tilhøre Stamhuset, og derfor ei ere vurderede". Gammel Estrup godsarkiv.
Nationalmuseets rapporter over Undersøgelse af træværksbemaling og vægges udsmykning i udstillingssale og rum på slottets anden etage, v. konservator Roland Hansen, 6. november 1956. Gammel Estrups arkiv.
Nationalmuseets rapport over Forundersøgelse af rumdekorationer vedr. restaurering af sydvestre tårnværelse og mellemgang til riddersal på herregårdsmuseet Gammel Estrup, v. konservator Ole Alkjærsg, Brede 5. juni 1963. Gammel Estrups arkiv.

Nationalmuseets rapport over Fortsat forundersøgelse af rumdekorationer vedrørende restaurering af sydvestre tårnværelse og mellemgang til riddersal på herregårdsmuseet Gammel Estrup, v. konservator Ole Alkjærsg, Brede 8. august 1963. Gammel Estrups arkiv.

Nationalmuseets rapport over 3. forundersøgelse af rumdekorationer i sydvestre tårnværelse og mellemgang til riddersal med henblik på restaurering, Brede 11. februar 1964. Gammel Estrups arkiv.

Nationalmuseets rapport over Redegørelse for fremdragelse af dekoreret bræddeloft, nedtagning af samme og af 2 kaminer, Brede 18. november 1964. Gammel Estrups arkiv.

Nationalmuseet: Forskning, Samling og Bevaring – Bygninger og Inventar: Diverse undersøgelser og besigtigelser af Det Blå Tårnværelse, 14. december 2020 og 22. marts 2021. Gammel Estrups arkiv.

Nationalmuseet: Forskning, Samling og Bevaring – Bygning og Inventar: Det Blå Tårnværelse. Restaurering af draperidekorationer, 29. oktober 2021. Gammel Estrups arkiv.

Nationalmuseet: Forskning, Samling og Bevaring – Bygning og inventar: Det Blå Tårnværelse. Konservering af indgangsparti og dekoreret loft, 29. oktober 2021. Gammel Estrups arkiv.

Rigsarkivet, Scheel, Jørgen og 2. hustru Charlotte Louise, født von Plessen, 1718-1801. Personlige dokumenter og diverse 1735-1801: "Optegnelser paa de meubler, ind- og udboe m.v., som efter min død her ved Gaarden skal forefindes".

Vurdering af Stamhuset Estrup foretaget 20. april 1920. Vurderingen befinder sig på Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum.

Vurdering af boet på Gammel Estrup udført den 7.-8. februar 1926. Opgørelsen er på Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum.